

Originalveröffentlichung in: Polski słownik biograficzny, Bd. 25, Wrocław 1980, S. 8-10.

Padovano Giovanni Maria właściwie Gian Maria (Gianmaria) Mosca (Musca, Muscha), (ok. 1493 — po 31 III 1574), rzeźbiarz, medalier i murator włoski. Ur. zapewne w Padwie, był tamże w l. 1507—12 uczniem rzeźbiarza Agostina Zotto, gdzie następnie 28 IV 1520 jako Zuan de Padova zobowiązał się za kwotę 1 227 lirów wykonać płaskorzeźbę «Cud z pucharkiem», przeznaczoną do nagrobka św. Antoniego w kościele pod tym wezwaniem. Współczesny mu Marc Antonio Michiel informuje, że zaczęty przez P-a własnego modelu relief wykończył w r. 1529 Paolo Stella z Mediolanu. W Padwie i Wenecji stworzył P. wiele rzeźb marmurowych o tematyce sakralnej i antycznej — «multa laudatissima opera» — nawiązując do klasycyzującego stylu Antonia i Tullia Lombardich. Do Polski przybył P. przed r. 1532 lub później (Joanna Eckhardtówna) — jak donosił B. Scardeoni (1560) — w celu wykonania nagrobka królewskiego, w którym jedni upatrują nagrobek samego Zygmunta I w kaplicy Zygmuntowskiej, inni zaś zaginiony nagrobek królewski w Wilnie (Zbigniew Hornung, Eckhardtówna, S. Kramarczyk). Choć P. był artystą nadwornym, przystąpił do krakowskiego cechu murarsko-kamieniarskiego. Lokal na warsztat wynajmował w domu Bursy Niemieckiej przy ul. Brackiej (w r. 1553). W r. 1563 należał do komisji złożonej z artystów i rajców miejskich oceniających z urzędu rzeźby. Miał w Krakowie domek w pobliżu bramy Św. Mikołaja oraz plac w tej samej stronie. Wiadomo, że w r. 1567 jeździł z Niepołomic do Lublina.

Do pierwszych prac P-a z Polską związanych i, być może, wykonanych w Polsce (odmiennie Eckhardtówna) należą cztery medale, sygnowane

«Iohannes» lub «Ioannes Maria Patavinus»: Zygmunt Starego, Bony Sforzy, Zygmunta Augusta i Izabelli, córki Zygmunta I (z r. 1532). W l. 1533—6 na zlecenie bpa krakowskiego Piotra Tomickiego wykonał za cenę 500 zł *sacrum* szafiastego kształtu z czerwonego marmuru węgierskiego do katedry krakowskiej. Zostało ono rozebrane w r. 1605; pozostałością po nim mogą być rzeźbione postacie aniołów w Muzeum Narodowym w Krakowie (Hornung), cyborium w kościele w Modlnicy (Feliks Kopera), a także elementy architektoniczne i rzeźbiarskie tzw. cyborium w kościele Mariackim w Krakowie (Kozakiewiczowa). Do kolejnych jego dzieł w zakresie rzeźby, poświadczonych umową, należą: nagrobek bpa poznańskiego Stanisława Oleśnickiego w katedrze poznańskiej (1540—1, zniszczony prawdopodobnie w w. XVIII) oraz nagrobek, a także ołtarz i wyposażenie w kaplicy arcbpa Piotra Gamrata w katedrze krakowskiej (29 IX 1545—1547), wzorowane na nagrobku i kaplicy Tomickiego; dalej dwa niezachowane nagrobki żon Zygmunta Augusta: Elżbiety (kontrakt z r. 1546) i Barbary, ukończone w r. 1562, oba przeznaczone do zamkowego kościoła Świętych Anny i Barbary w Wilnie, ponadto alabastrowe cyborium z r. 1552 dla kościoła Mariackiego w Krakowie, zamówione w r. 1551 przez rajców Jerzego Pipana i Andrzeja Marstelle, zbarokizowane w w. XVII i XVIII. Do dzieł sygnowanych należą: nagrobek rotmistrza Jana Kamienieckiego u Franciszkanów w Krośnie (1558—60), z wrytym napisem «Iohannes Italus de Padva», oraz nagrobek hetmana w. kor. Jana Tarnowskiego, przekształcony w piętrowy przez dodanie nagrobka syna jego Jana Krzysztofa, z podpisem P-a w kolegiacie w Tarnowie (1561—70), największy rozmiarami nagrobek renesansowy w Polsce. Na koniec projektował niszę dla nagrobków królewskich w kaplicy Zygmuntońskiej na Wawelu (1571—4) i mógł być twórcą modelu figury Zygmunta Augusta odkutej z kolei w marmurze zapewne przez Santi Gucciego (Andrzej Fischinger).

Badacze, którzy charakteryzują P-a, zgodnie z cechami jego domniemanych dzieł włoskich, jako reprezentanta nurtu klasycyzującego (Kopera, Józef Dutkiewicz), skłonni są przypisać mu na podstawie analizy stylistycznej m. in. nagrobki bpa Tomickiego w jego kaplicy wawelskiej (1533), Barbary z Tęczyńskich Tarnowskiej, żony hetmana, datując go na lata po r. 1536, zaliczany do najlepszych dzieł artysty w Polsce, i potrójny nagrobek Tarnowskich: Jana Amora, kaszt. krakowskiego, oraz jego synów: Jana, woj. sandomierskiego, i Jana Aleksandra — w kolegiacie w Tarnowie (1560—70), a także nagrobek bpa krakowskiego Samuela Maciejowskiego w katedrze krakowskiej (1553). Natomiast Hornung, opierając się na dziełach sygnowanych, odmawia

P-wi autorstwa tych prac, gdyż uważa, że P. był «typowym realistą, nie wykraczającym poza granice bezpośredniego oddania wizji rzeczywistego świata» i «nie dążył do uwydatniania idealnego piękna w syntetycznym ujęciu». Twórczość jego cechować miała obiektywna obserwacja natury.

Niezależnie od działalności rzeźbiarskiej, wykonywał P. projekty i modele architektoniczne; niektóre z nich były realizowane. W r. 1541 sporządził woskowy model miasta Krakowa, być może w związku z uporządkowaniem Rynku i zamierzoną przebudową Sukiennic (Kramarczyk); w r. 1551 wykonał zrealizowany model pałacu bpa Maciejowskiego na Prądniku; przed r. 1567 prowadził budowę pałacu biskupiego w Krakowie (jeżeli wspomniany w umowie Dziań Maria może być utożsamiony z P-em). W jakim stopniu z nim się wiąże przebudowa Sukiennic (1556—9) po pożarze w r. 1555, inspirowana może przez Salone w Padwie, pozostaje rzeczą niejasną. Wiadomo, że wykonał drugi, po projekcie Jana Frankstijna z r. 1557, projekt bocznych schodów po obu krótszych stronach budynku z loggiami na piętrze (1559). Komu przypisać pomysł i kształt attyki, z charakterystycznymi esownicami, trudno dociec; maskarony odkuł wg modelu Santi Gucciego kamieniarz, niejaki Jan. Pozostaje w sferze domysłów, czy po r. 1537 P. zatrudniony był przy budowie zamku wawelskiego i czy w r. 1565 projektował attykę ślepego skrzydła, wykonaną przez Tomasza Grzymałę Lwowczyka, oraz czy w r. 1567 pracował razem z nim w zamku w Niepołomicach i prowadził jakieś roboty w zamku w Lublinie (Kramarczyk). Powtarzające się w literaturze naukowej wiadomości, jakoby P., jako Zuan Maria, współpracujący ze Stellä, zatrudniony był przy budowie Belwederu w Pradze (1536—45) oraz zamku królewskiego w Dreźnie (1553) i Szwerynie (ok. 1550), odnoszą się do artysty włoskiego Australis del Pambio.

P. był rzeźbiarzem wybitnym, ale związane z nim dzieła zachowane wykazują poziom bardzo nierówny. Rozbieżność między jego pracami włoskimi a polskimi, jak również niższy poziom jego dzieł rzeźbiarskich sygnowanych (Krosno, Tarnów) świadczą o tym, że w Polsce czynny był przede wszystkim jako kierownik warsztatu, w którym przypadła mu funkcja twórcy projektów i modeli, natomiast przy wykonywaniu i realizacji ich korzystać musiał i korzystał z różnych sił włoskich i miejscowych. Ze źródeł wiadomo, że nad nagrobkami Oleśnickiego w Poznaniu i królowej Elżbiety w Wilnie pracował wspólnie z Giovannim Cinim. Ten rodzaj warsztatowej działalności tłumaczy najlepiej rozbieżności między dziełami przypisywanymi źródłowo P-wi a sygnowanymi i pozwala uznać za własnoręczną pracę artysty nie tylko architektoniczne obramowanie nagrobka Barbary Tarnow-

skiej w Tarnowie, przeniesionego z prezbiterium na ścianę zachodnią nawy bocznej południowej, ale także figurę zmarłej utrzymaną w klasycyzującym stylu jego dzieł włoskich. Warsztatem swoim ogarnął P. całą Polskę: na południu Kraków, Tarnów i Krosno, a może i Przemyśl (nagrobek bpa przemyskiego Jana Dziaduskiego, wg Kramarczyka), na północy zaś w zachodniej części Poznań, a we wschodniej Wilno. Wywierając decydujący wpływ na rozwój ówczesnej rzeźby w całym kraju, wytyczał sztuce polskiej nowe drogi. Przyczynił się do rozpowszechnienia nagrobka podwójnego z dwiema postaciami, leżącymi jedna nad drugą. Oddziałął również na rzeźbę nagrobkową na Śląsku. W l. 1572—4 naukę u niego pobierał Jan Biały, w r. 1573 P. wyzwoił ucznia Jana Koparę. Ponadto uczniem jego mógł być Jan Michałowicz z Urzędowa, a jako czeladnik może pracował u P-a Hieronim Canavesi. Zmarł P. zapewne w Krakowie, po 31 III 1574.

P. ożenił się w Polsce z Katarzyną Przykutą (zm. 1570). Jest wątpliwe, by synem jego był Andrea Mosqua (Moskwa), rzeźbiarz i złotnik, należący do krakowskiego cechu złotników w l. 1549—75.

Łoza, Architekti, s. 224—5; Thieme—Becker, Lexikon d. Künstler, XXV s. 174—6; — Antoniewicz-Bołoz J., Z badań nad Padovanem: I. Mucius Scaevola, II. Padovano i kaplica Zygmuntońska, „Spraw. Tow. Nauk. Lwow.” T. 2: 1922 s. 128—32; Białoostocki J., The Art of the Renaissance in Eastern Europe, Hungary—Bohemia—Poland, Oxford 1976 (The Writsman Lectures); Bochnak A., Canavesi a Padovano, w: *Mediaevalia*. W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego, W. 1960 s. 415—24; tenże, Kaplica Zygmuntońska, W. 1953 (Klejnoty Sztuki Polskiej); Dutkiewicz J., Grobowce rodziny Tarnowskich w kościele katedralnym w Tarnowie, Tarnów 1932; tenże, Le sculpteur vénitien Gian Maria Padovano, dit il Mosca, et son activité en Pologne, w: *Venezia e l'Europa. Atti del XVIII Congresso Internazionale di Storia dell'Arte Venezia ... 1955*, Venezia 1956 s. 273—5; Eckhardtówna J., Potrzeby nauki polskiej w zakresie badań nad włoskimi źródłami plastyki renesansowej, „Spraw. Tow. Przyj. Nauk Pozn.” T. 12: 1938 s. 41—6; Estreicher K., Pagaczewski J., Czy Jan Maria Padovano był w Rzymie?, „Roczn. Krak.” T. 28: 1937 s. 139—67; Fischinger A., Główne kierunki włoskiej twórczości renesansowej w Polsce XVI w., w: *Renesans. Sztuka i ideologia*, W. 1976 s. 195—211; tenże, Santi Gucci architekt i rzeźbiarz królewski XVI wieku, Kr. 1969, Bibl. Wawelska, nr 3; tenże, Ze studiów nad twórczością Bartłomieja Berrecciego i jego warsztatu. Nagrobki Szydłowieckich i Tarnowskich, „Folia Historiae Artium” T. 10: 1975 s. 117—35; Gonzati B., La Basilica di S. Antonio di Padova, Padova 1854 I 109 i CVI Documento C; Hornung Z., Czy Jan Maria zwany „il Mosca” albo Padovano był klasycystą?, w: *Księga ku czci Władysława Podlachy*, Wr. 1957 s. 119—28; tenże, Jan Maria zw. il Mosca albo Padovano. Próba charakterystyki, *Prace Kom. Hist. Sztuki*, Kr. 1937—8 VII s. 23*—5*; tenże, Mauzoleum króla Zygmunta I w katedrze krakowskiej, *Rozpr. Kom. Hist. Kultury i Sztuki i Kom. Tow. Nauk. Warsz.*, W. 1949 I 69—150; Kopera F., Jan Maria Padovano, *Prace Kom.*

Hist. Sztuki, Kr. 1937—8 VII 219—61; Kozakiewiczowa H., Jan Maria Padovano. Życie i działalność we Włoszech, „*Biul. Hist. Sztuki*” T. 26: 1964 s. 153—68; taż, *Relazioni artistiche tra Roma e Cracovia nella prima metà del' 500*, Wr. 1972; taż, *Renesansowe nagrobki piętrowe*, „*Biul. Hist. Sztuki*” T. 17: 1955 s. 3—47; Kozakiewiczowie H. i S., *Polskie nagrobki renesansowe. Stan, problemy i postulaty badań*, „*Biul. Hist. Sztuki*” T. 14: 1952 nr 4 s. 62—132, T. 15: 1953 s. 3—57; ciż, *Renesans w Polsce*, W. 1976; ciż, *Rozwój historyczny badań nad sztuką polskiego Odrodzenia*, w: *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Naukowej PAN*, W. 1958 V 204—313; Kramarczyk S., *Nieznany kontrakt Padovana z roku 1540*, „*Spraw. Wrocł. Tow. Nauk.*” T. 15 A: 1960 s. 94—101; Morelli J. D., *Notizia d'opere del disegno*, Bassano 1800 (Marc Antonio Michiel); Planiscig L., *Venezianische Bildhauer der Renaissance*, Wien 1921 s. 259—78; Scardeoni B., *De antiquitate urbis Pataviae et claris Patavinis libri tres*, Basileae 1560 s. 377; Sinko-Popielowa K., *Ze studiów nad Padovanem*, „*Biul. Hist. Sztuki*” T. 7: 1939 s. 108—28; Sokołowski M., *Die italienische Künstler der Renaissance in Krakau*, Repertorium f. Kunstwissenschaft, Stuttgart 1885 VIII 420—1; „*Spraw. Kom. Hist. Sztuki*” T. 6: 1900 s. XXXV—XXXVI (J. Pagaczewski), T. 7: 1906 s. CCLXXX—CCLXXXI (J. Kieszkowski); Venturi A., *Storia dell'arte italiana*, T. X: *La scultura del Cinquecento*, Parte I, Milano 1935 s. 427—42; Żarnecki J., *Renaissance Sculpture in Poland: Padovano and Michałowicz*, „*Burlington Magazine*” T. 86: 1945 s. 10—16; — *Cracovia artificum, 1501—1550*, nr 1110; *Prawa, przywileje i statuta m. Kr.*, I z. 2 s. 988, 1025, 1040, 1043—4, 1046; *Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce*, Kr. 1911 I 7—8.

Lech Kalinowski